

ŽIVÉ NÁMESTIE ZMENÍ PO DESAŤROČIACH CENTRUM BRATISLAVY. PREDNOSŤ DOSTANÚ CHODCI

Bc. Lucia Furtáková, Metropolitný inštitút Bratislava
Mgr. Annamária Ondrejková, Metropolitný inštitút Bratislava

Živé námestie je najväčší centrálny priestor v hlavnom meste tvorený tromi námestiami, a to Kamenným námestím, Námestím Nežnej revolúcie a Námestím SNP. Vďaka obnove, ktorú plánuje hlavné mesto s Metropolitným inštitútom Bratislavy (MIB), sa tento verejný priestor zjednotí, pričom si každé námestie zachová vlastný genius loci. Novú podobu Živého námestia bude tvoriť nemecký tím architektov z ateliéru Loidl Architects s medzinárodnými skúsenosťami. Budúca revitalizácia uprednostňuje chodcov a verejnú dopravu, dbá na historické súvislosti a reaguje aj na klimatickú krízu. Architektonická súťaž prebehla formou súťažného dialógu, ktorý sa na Slovensku nikdy predtým neuskutočnil.

Pohľad na Námestie SNP
Zdroj: vizualizácia MIB

Funkčný verejný priestor je jednou z najdôležitejších súčastí každého mesta a ovplyvňuje, ako sa v ňom jeho obyvatelia cítia. Hlavné mesto spoločne s Metropolitným inštitútom Bratislavy začalo systematicky skvalitňovať verejné priestory, aby v nich Bratislavčanky a Bratislavčania radi trávili voľné chvíle. Jedným z projektov zameraných na zlepšenie verejného priestoru je aj Živé námestie.

Ide o najväčší centrálny priestor v hlavnom meste tvorený tromi významnými námestiami, ktoré neboli dlhé roky revitalizované. Vďaka plánovanej obnove sa tento verejný priestor po desaťročiach zjednotí, pričom si každé námestie zachová vlastnú atmosféru. Novú podobu Živého námestia bude tvoriť nemecký tím s medzinárodnými skúsenosťami – Atelier Loidl Landscape Architects Berlin a štúdio BPR Dr. Schäpertons Consult, ktoré je expertom na dopravné stavby. Profesorka a popredná historička architektúry Henrieta Moravčíková o Živom námestí v rozhovore pre MIB povedala, že ak sa víťazné riešenie naozaj zrealizuje, do veľkej miery zaviaže tých, ktorí budú ďalej niečo činiť na tomto mieste. Latka bude totiž nastavená naozaj vysoko pre budúcu podobu hlavného mesta. Zároveň dodala, že riešiť podobu Bratislavy takým komplexným procesom, ako sa udialo v prípade architektonickej súťaže Živého námestia, nemá podľa nej historický precedens.

Živé námestie pokrýva dôležitý verejný priestor v centre Bratislavy, kde sa na jednom mieste nachádzajú pešie ťahy, cyklopráva, verejná doprava aj individuálna automobilová doprava. Architekti teda mali náročnú úlohu nájsť riešenie, v ktorom bude tento priestor pre všetkých bezpečný, no zároveň splní požiadavky pohybu, ktorý sa v ňom má vykonávať. Návrh preto prináša viaceré zmeny pre komfortnejšie fungovanie v spoločnom priestore. Pohyb peších sa zjednoduší vo všetkých častiach námestia, čím sa zásadnelepší zážitok z pobytu v centre mesta. Pribudnú aj zelené ostrovy a novotvary v okolí pamätníka SNP a priestoroch Kamenného námestia, vďaka ktorým ľudia týmto miestom len neprejdú, ale budú mať chuť pristaviť sa a zostať v centre mesta dlhšie.

VŠETKY POVRCHY V JEDNEJ ÚROVNI

Víťazný návrh prepája priestor troch centrálnych námestí s rozlohou takmer 35-tisíc štvorcových metrov takým spôsobom, že všetky povrchy dáva na jednu úroveň a odstraňuje zbytočné bariéry. Na celé územie sa vráti kamenná dlažba, ktorej povrch sa bude odlišovať podľa toho, akej doprave slúži, či ide o chodník, cyklocestu alebo vozovku pre mestskú hromadnú dopravu prípadne autá. Všetky detaily návrhu, ako sú povrchy, mobiliár a jeho materiálové prevedenie, vychádzajú z princípov a štandardov opísaných v Manuáli verejných priestorov z dielne MIB-u. Pre bezprostredné okolie historického jadra sa ráta s použitím kamennej dlažby na všetkých chodníkoch a spevnených plochách pre peších. Všetok mobiliár, ako sú lavičky, smetné koše, stojany na bicykle či lampy, bude jednotný, vďaka čomu sa tento priestor vizuálne upraje.

VÍŤAZNÝ NÁVRH ŽIVÉHO NÁMESTIA PRINÁŠA ZMENU V 4 HLAVNÝCH OBLASTIACH:

1. Pribudne viac zelených plôch

Architekti pridávajú zeleň všade, kde to bude možné. Na viacerých miestach pribudnú zelené ostrovčeky, ktoré docielia, že ľudia budú chcieť na námestí tráviť viac času. Plocha so zeleňou sa na námestí rozšíri o tretinu, čo znamená asi 1000 m² novej zelenej plochy oproti súčasnosti. Na námestiach sa vysadia aj nové stromy, pričom menšia časť budú ihličnany, ktoré zabezpečia príjemnejšiu atmosféru v období, keď listnaté stromy opadnú. Víťazný návrh pracuje so zeleňou aj osvetlením tak, aby mohli budovy na námestiach

vyčnívať. Rešpektuje stromoradia po obvode námestia a novú výsadbu prispôsobuje prehľadnosti námestia.

2. Nové usporiadanie dopravy

Viac ako polovica automobilovej dopravy, ktorá dnes prechádza Špitálskou ulicou, je tranzitná. Mnohí vodiči túto ulicu často využívajú na skrátenie si cesty. Nejde pritom o obyvateľov, návštevníkov či zásobovačov tamajších prevádzok. Vďaka obmedzeniu prejazdu vozidiel medzi Špitálskou a Štúrovou ulicou sa Špitálska ulica odbremení od veľkej časti áut, ktorých vodiči si len skracujú cestu cez centrum mesta.

Ďalšou významnou zmenou bude podzemné parkovisko na Kamennom námestí, ktoré pomôže odbremeniť historické ulice v centre mesta od áut. Dimenzované má byť na viac ako trojnásobok parkovacích miest, ktoré sú dnes napríklad v priestore Živého námestia. Presun áut do podzemia umožní postupne na okolitých historických uliciach vysádzať novú zeleň.

Nová výsadba prináša zmenu v zložení zelene a kvetov, bude viac hravá a dynamická. Vďaka rôznorodosti novej zelene, zmieša jaseňov a brestovcov v kombinácii s ihličnatým cédom sa zabezpečí zelená vegetácia počas celého roka

Zdroj: vizualizácia MIB

Pre zlepšenie električkovej dopravy a vyrovnanie kolajovej trate sa počíta aj s presunutím električkovej zastávky bližšie k Bellušovým družstevným domom. Na Kamenné námestie a Námestie SNP sa má postupne presunúť aj trolejbusová doprava, čo pomôže vytvoriť prestopný uzol na jednom mieste a odbremení vyťaženu Cintorínsku ulicu.

Nové usporiadanie dopravy na území Živého námestia v budúcnosti zabezpečí rezidentom aj návštevníkom Bratislavy ešte komfortnejšiu dostupnosť do centra mesta.

3. Dôraz na fasády budov vzhľadom na zaujímavú históriu

Architekti upozorňujú, že človek prechádzajúci cez centrálné námestia dnes veľmi málo vníma okolostojace budovy, ktoré z architektonického hľadiska odzrkadľujú históriu hlavného mesta.

V 30. rokoch minulého storočia na spodnej časti námestia pribudla budova historickej Mestskej sporiteľne od Juraja Tvarožka a tiež budovy funkcionalistických družstevných domov od Emila Belluša, ktoré priniesli do tohto priestoru prvky moderného centra – mestské pasáže, obchodné domy a kaviarne. Na budove Mestskej sporiteľne bola vôbec prvýkrát použitá fasáda zavesená na ocelovo-betónovom skelete, ktorej realizáciou Juraj Tvarožek nadviazal na svetový trend. Tým, že budova slúžila vždy iba sporiteľni, pri jej vstupe dodnes stoja mramorové plastiky bratislavského sochára Alojza Rigeleho – symboly znázorňujúce prácu a sporivosť. Zaujímavý je aj prvý obchodný dom Brouk a Babka od Christiana Ludwiga či moderná architektúra budovy obchodného domu Prior a Hotela Kyjev od Ivana Matušíka.

Námestie SNP
- miesto spomienok a rekreácie
Zdroj: vizualizácia MIB

Námestie Nežnej revolúcie - miesto,
kde sa stretáva mestský život
Zdroj: vizualizácia MIB

→ Práve budúca podoba Živého námestia má za cieľ podčiarknuť túto výnimočnú architektúru, ktorá sa koncentruje v centre Bratislavy.

4. Sprístupní sa aj Pamätník SNP

Návrh v hornej časti Námestia SNP vytvára nový prirodzený chodník popred pamätník, čím zjednoduší trasu ľuďom smerujúcich do historického centra. Pamätník tak bude viditeľnejší a prístupnejší z viacerých strán. Návrh zachováva charakter pamätníka, rešpektuje pietnu funkciu, a pritom navráti Námestiu SNP stretávaciu funkciu. Pre Kaplnku sv. Jakuba architekti zase navrhujú atraktívnejšiu prezentáciu archeologických pozostatkov kaplnky a histórie tohto miesta prostredníctvom priehľadného pochôdzneho povrchu s bezbariérovým bočným vstupom.

POHĽAD DO MINULOSTI

Charakter Námestia SNP, Námestia Nežnej revolúcie a Kamenného námestia má svoje korene v stredoveku. Po línii dnešnej zástavby od začiatku Laurinskej ulice po Starú tržnicu smerom k Ministerstvu kultúry až po Michalskú bránu sa v stredoveku tiahli vonkajšie hradné múry. V tom čase išlo prakticky o koniec mesta.

Nepretržite takmer 500 rokov slúžilo územie dnešných námestí na trhové účely, čo formovalo jeho charakter. V stredoveku sa obchodovalo na vnútornej aj vonkajšej strane hradných múrov. Ako hradby postupne strácali svoju funkciu, boli rozoberané, prípadne sa stali súčasťou obytných domov. Charakter námestí sa začal postupne meniť v 20. storočí. Pred vznikom prvej Československej republiky mal tento priestor silne periférny ráz. Mesto sa postupne rozširovalo a časom vznikol priestor, ktorý poznáme ako Námestie SNP. V 20. storočí charakter námestí ovplyvnili najmä 3 významné momenty: príchod moderny v 30. rokoch, obdobie totality a výstavba Pioru.

Významnou zmenou najmä v architektúre bol nástup moderny v 30. rokoch 20. storočia. V tomto období mesto zažilo značný architektonický rozvoj. V okolí Námestia SNP boli postavené 4 nové budovy: Mestská sporiteľňa (budova dnešnej Slovenskej sporiteľne na rohu Štúrovej a Dunajskej), družstevné domy (oproti budove Starej tržnice), Brouk a Babka (budova „starého“ obchodného domu Dunaj) a Manderlov dom („Manderlák“). Nové výškové budovy v priestore zmenili charakter, no fungovanie zatiaľ zostalo. Stará tržnica išla ďalej a rovnako pokračoval aj stánkový predaj, a to nielen pred budovou tržnice, ale aj pri fontáne Karolíny Augusty v hornej časti súčasného Námestia SNP a pred kostolom Reformovanej cirkvi.

Koniec trhového charakteru prišiel s rokom 1949, keď po 2. svetovej vojne nový režim nahradil fontánu Karolíny Augusty, ktorá na

mieste stála od roku 1828, sochou Stalina. Týmto počínom sa definitívne skončilo obdobie, keď priestor slúžil ako verejný a zhromažďovací. V roku 1974 sochu nahradil Pamätník SNP, no jeho tvar mal tiež zabrániť zhromažďovaniu ľudí na námestí (podobne tomu bolo aj na dnešnom Námestí slobody).

Tretou zásadnou zmenou v 20. storočí bola výstavba obchodného domu Prior. Obchodný dom od Ivana Matušíka sa staval v rokoch 1964 – 1968. Tento objekt spolu s Hotelom Kyjev definitívne zmenil tvar Kamenného námestia aj jeho okolia. Samotné Kamenné námestie, ktoré bolo dovtedy maličkým námestím oproti vyústeniu Kolárskej ulice, výstavba Pioru zásadne rozšírila, no zároveň definitívne zrušila pôvodný charakter územia.

Námestie SNP menilo svoju funkciu aj po roku 1989. Odvtedy sa postupne plnilo autami. Vznikol tak chaotický verejný priestor bez identity, ktorý viac slúži autám ako ľuďom.

PRVÝ SÚŤAŽNÝ DIALÓG NA SLOVENSKU

Architektonickú súťaž na Živé námestie vypísalo hlavné mesto a MIB formou súťažného dialógu. Hlavným dôvodom bola komplexnosť zadania. Vďaka tomu mohli architekti v priebehu súťaže pracovať na návrhoch nielen na základe dopredu definovaného zadania, ale priebežne vedeli zakomponovať aj odporúčania porotcov, expertov a lokálnych aktérov. V rámci dialógu dostali architekti podnety od viac ako 40 zástupcov obyvateľov priestoru, majiteľov okolitých prevádzok, zástupcov inštitúcií v okolí, a tiež od odborníkov na dopravu, verejný priestor a zeleň, historikov, dedičov autorských práv pamätníka SNP, zástupcov Krajského pamiatkového úradu a zástupcov Slovenského zväzu protifašistických bojovníkov. Živé námestie bola vôbec prvá súťaž na Slovensku, keď bol použitý súťažný dialóg ako forma architektonickej súťaže.

Súťažný dialóg sa uskutočnil v dvoch fázach. V prvej predložilo 23 tímov z 8 krajín sveta žiadosť o účasť. V druhej fáze vybrala hodnotiacia komisia na základe predložených profesijných portfólií 4 tímy:

- Atelier Loidl Landscape Architects Berlin; BPR Dr. Schäpertons Consult (Nemecko), okrem iného je autorom parku Gleisdreieck v Berlíne;
- REHWALDT LANDSCAPE ARCHITECTS (Nemecko), okrem iného je autorom hlavného námestia v Halle;
- Rusina Frei, s.r.o. OMGEVING cvba MINT (Česká republika), realizovali tiež obnovu nábrežia rieky Loučné v Litomyšli;
- Sadar + Vuga d.o.o. (Slovinsko), je okrem iného spoluautorom bulváru Slovenska cesta v Ľubľane.

Štvorica postupujúcich kolektívov následne získala podklady od odborníkov a dotknutých strán na konferencii, kde boli predstavené

jednotlivé témy, ako aj možnosti a limity obnovy námestí. V priebehu súťažného dialógu sa následne tímy zúčastnili na dvoch workshopoch, na ktorých prezentovali svoje návrhy komisii, odborníkom a lokálnym aktérom. Ich súčasťou bola aj diskusia, na základe ktorej súťažiaci dopracovali svoje projekty.

Spomedzi súťažných tímov porota vybrala ako najlepší návrh nemeckého ateliéru Loidl Landscape Architects Berlin v spolupráci s expertmi na dopravu – štúdiom BPR Dr. Schäpertons Consult. Nemecký ateliér Loidl založil profesor Hans Loidl v roku 1986 v Berlíne. Dnes má približne 30 architektov, ktorých hlavný záber sú verejné priestranstvá v mestskom kontexte. Ateliér od roku 2006 vedie Leonard Grosch a Bernd Joosten, ku ktorým sa v roku 2015 pridal Felix Schwarz. Projekty ateliéru si zakladajú na tom, aby zvyšovali sociálnu hodnotu priestoru, aby v nich vytvorili miesta na stretnutia, trávenie času aj pokojné zóny a priestor na relax. Realizovali návrhy nových alebo obnovených verejných priestorov po celej Európe. Tím v roku 2015 vytvoril dnes už preslávený centrálny mestský park

Pohľad na Námestie SNP, Námestie Nežnej revolúcie a Kamenné námestie
Zdroj: vizualizácia MIB

Gleisdreieck Westpark v Berlíne. Ide o projekt na predtým nevyužívanom území, na mieste pôvodného železničného depa medzi dvomi mestskými štvrtami, ktorý dnes priťahuje obyvateľov zo širokého okolia. V Hamburgu na rieke Labe vytvorili umelý polostrov z piesku, Baakenpark, ktorý sa stal zeleným stredom východnej časti prístavnej štvrte HafenCity a v roku 2019 získal cenu nemeckej krajinskej architektúry.

KTO INICIOVAL ŽIVÉ NÁMESTIE

Živé námestie iniciovali Aliancia Stará Tržnica a inštitút SGI v spolupráci s architektonickým štúdiom 2021 a Laboratóriom architektúry krajiny a za participácie Hlavného mesta Bratislavy. V rámci realizačného tímu sa uskutočnilo 138 pracovných stretnutí so stakeholdermi aj expertmi. Jedným z výstupov bol online projekt, v ktorom sa prostredníctvom portálu viescovidis.sk zdokumentovali spomienky miestnych, ktoré sa im viažu na konkrétne miesta Živého námestia. Do projektu boli od samého začiatku zapojení aj obyvatelia mesta, nielen v priebehu prípravy podkladov, ale aj počas samotnej súťaže. V úvode projektu prebehla participácia, do ktorej sa zapojilo viac ako tisíc respondentov, realizovala sa v rokoch 2017 – 2018. Informácie z dotazníka doplnili fokusové skupiny. Zanalyzovalo sa vyše 400 podnetov z projektu Odkaz pre starostu, uskutočnila sa konferencia s témou bezpečnosti v meste.

Pred vyhlásením súťaže sa na Živom námestí na základe zozbieraných vstupov urobilo viacero rýchlych zmien, ktoré pomohli priestor zlepšiť ešte pred súťažou. Odstránilo sa viac ako 100 bariér v priestore, z toho 34 reklamných plôch a zjednotili sa prvky mobiliáru ako cyklostojany alebo smetné koše. Vďaka odstráneniu živých plotov po stranách predpolia pamätníka SNP sa zvýšila priehľadnosť, a tým aj bezpečnosť na námestí. Pribudlo dočasné verejné osvetlenie na najtmavších častiach námestia. Hlavné mesto zrušilo v priestore všetky parkovacie miesta pre svojich zamestnancov. ■

RESUME: LIVING SQUARE WILL CHANGE THE CENTRE OF BRATISLAVA AFTER DECADES. PEDESTRIANS ARE GIVEN PRIORITY The Kamenné Square, the Nežnej Revolúcie (Velvet Revolution) Square and the SNP Square will be merged into one Living Square in the future. The winning design of the Living Square comes from an international architectural competition organised by the capital city and the Metropolitan Institute of Bratislava. The biggest change will be a new traffic arrangement, which will involve moving the tram stop, limiting transit traffic, building an underground car park and facilitating the movement of pedestrians or cyclists. There will also be a strong focus on greenery that is more resilient to climate change. The architectural competition took the form of a competitive dialogue. It was the first competition in Slovakia where competitive dialogue was used as a form of architectural competition. Out of 23 teams, the expert jury selected the German architectural atelier Loidl Architects Berlin in cooperation with transport experts – the BPR Dr. Schäpertons Consult Studio. The winning design emphasises the façade of the buildings in relation to the city's history and removes barriers from all three squares, significantly improving the experience of pedestrians in the city centre.